

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כט, תשל"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מחיי המלים

לזכר ר' יצחק אבינרי נ"ע

קפג. נ ק נ י ק

בעיתון 'ח ב צ ל ת', מבשרת ציון, מכתב עתי לחדשות,
לספרות ולמדע, ולכל דבר הרצוי לבב איש יהודי, מאת ישראל
דוב פרומקין, No 46, יום החמישי ה' סיון התרס"ח' נתפרסמו
דברים אלה:

מכתב גלוי

למנהלי בית הספר לבנות "עזרה" ומפקחיו בירושלם.
אדונים נכבדים!

באשמה נוראה מאשימים אתכם, כי אינכם שמים לב לההשגחה על
הילדים בדברים הנוגעים לדת. עד כמה צדקו המאשימים אתכם אין אני רוצה
לדון בזה, ואולי היו ימים אשר חשבתי אותם למוציאי לעז ומפיחי כזבים, אך
מעשה שהיה ביום א' ר"ח סיון תרס"ח, מוכיח כי אמנם צדקו המאשימים.
ביום ההוא חגג א. בן יהודה את חג הולדת בתו, והבת החוגגת הזמינה את
רעותיה מכרותיה מבית הספר לחוג אתה את חגה. ותגש להן עקרת הבית
גמירות כרכשאות (וואורשט) על לחם מרוח בחמאה,
והילדות הנן מבנות המשפחות הנכבדות בירושלם, ומתנהגות בכשרות מדויקה
ונמרצה, בתוכן היו גם בנות מר מרדכי אדעלמאן, בת ה' חיות, בת ה' לפקין
ובת ה' מיוחס. הילדות נודעו ממראה עיניהן, וירוצו הביתה ויספרו דברים
כהיותם להוריהם אשר נתפלצו עוד יותר!

1. אני מזדה לידדי מר שלמה שבא, בעל 'הימים היפים', שפיננני
לקטעים אלה.

ואתם אשר בטח מכירים הנכם את הנהגת בית בן יהודה והרוח השורר שמה, האין חובה מוטלת עליכם להרחיק מבתי הספר ומגני הילדים ילדים ילדות כאלה המשחיתות ומרעילות את החנוך הדתי של ילדות העבריות התמימות.

ה מ א ש י ם .

ב'השקפה, עורך הראשי א' בן-יהודה, בעלת הפירמן והעורכת: חמדה בן-יהודה, הערב: דוד ידילוביץ, המנהל והמו"ל: שלמה ישראל שיריזלי' מיום ג', ט' סיון אחתל"ט לחורבן (היא תרס"ח. 'השקפה' וכן 'חבצלת' יצאו אז פעמיים בשבוע) נתפרסם מכתב זה:

ש ק ר !

ב"החבצלת" גליץ 46 נתפרסם כי האכלתי בביתי ילדים אחרים שרפות לחם בחמאה בנקניק.

זה ש ק ר ג מ ו ר !

על השלחן עמדו שלש קערות: באחת פרוסות לחם לבד, באחת פרוסות לחם בחמאה, ובאחת פרוסות לחם בנקניק. ובפרוש אמרתי להם:

ילדים! מי רוצה לחם בחמאה, ומי רוצה לחם בנקניק, או לחם לבד? — אין אנו מתחסדים ולא צבועים, אבל אין לנו שום נסיה להכשיל את מי שיהיה, ובמה שיהיה, ובפרט ילדים נגד רצון אבותיהם. חמדה בן-יהודה.

וב'חבצלת' 48 N° מיום הרביעי י"א סיון התרס"ח נתפרסם ההמשך של אותו פולמוס:

ל מ ק ר ה ה כ ש ל ת י ל ד י ם

בבית בן יהודה

בתשובה על המכתב הגלוי שנתפרסם בחבצלת, גליץ 46 ביום החמישי

העבר, יצאה ח. בן יהודה בו ביום בהוספה מיוחדת לההשקפה להכחיש את האשמה המובאה במכתב ההוא (המכתב לעיל, שנפרסם ארבעה ימים לאחר מכתב 'המאשים', הוא כנראה הדפסה חוזרת על ה'הוספה המיוחדת'. ר"ס) ובתשובה על הכחשתה הננו מביאים את דברי 'המאשים' וחקירותיו, וכמו כן גם את הכחשתה והקהל ירא וישפוט.

א. רק הפעם

בראותי את ההכחשה אשר פרסמה חמדה בן יהודה בההשקפה על ענין ככתבי הגלוי בגליון נו' 46 של החבצלת שבתי לחקור ולדרוש את המאורע המכוער הזה ואת אשר מצאתי אמסור פה.

(א) תמול בערב חקרתי ודרשתי את פי בת ה' חיות במעמד עוד אנשים ותספר לנו כי הוגש לשולחן לחם וחמאה וכרכושא (וורשט). לאחת הנערות ניתן לחם בחמאה וכרכושא יחד ותאכל, ובנות גילה נתפחדו מזה ותגש להן גברת הבית לחם בחמאה ומאנו לקבל באמרם כי באותו הסכין שחתכה את הוורשט המריחה את החמאה על הלחם.

(ב) עוד איש אחד ספר לי כי מעוד נערה כזאת שמע ממם כדברים האלה.
(ג) בבית חתן הגאון הרש"ס ספרו לי כי הגברת רוזא בת המנוח יחזל ליאן הגידה להם מפורש כי בהיותה קרואה לבית בן יהודה לנשף חשק הוגש להם שינקען עם גבינה שווייצרית.

ועתה ירא הקהל וישפוט אם ילדי משפחות יהודים, תמימים עם דת היהודים, אינם נשחתים בהשקפתיים על הדת, בבואן לבית כזה אשר מלעיגים שם לכל קודש בדת ישראל, ואם אין חובה מוטלת על מנהלי ביה"ס להרחיק ילדי משפחה כזו מחברת ילדים האמונים על ברכי דת ישראל בכל פרטיו. ועל כן אין דעתי פה לקנטר, רק להעיר על מכשלה גדולה, הנני יצאתי ידי חובתי ובל אודקק עוד להענין הזה.

המאשים

לאחר המכתב הזה מפרסם העיתון את מכתבה הנ"ל של חמדה בן יהודה פלשונו. רק את הפותרת 'שקרי' שינה ל'הכחשה'.

המלה 'נקניק' מובאת במילונו של בן-יהודה וסימן חידושי בעל המילון בצדה. פירושה שם: מעי ממלא בבשר וכדומ', Wurst; saucisson; sausage, נהוג בדבור העברי בא"י. בהערת העורך (מ"צ סגל) נאמר: הווה נוקניקא אשתכח בכנישתא דבולי (ירוש' שקל' ז ג, בבלי ז ב), מיןנית ורומית Lucanica, Loukanikon.

אמר בעל הרשימה הזאת: הרחבתי את הסיפור על פרסומו של החידוש 'נקניק' משני טעמים. טעם א', מפני שסבורני, וכך גם חיוו דעתם עורכי 'לשוננו לעם', שרצוי לפעמים להרחיב את היריעה כדי להעמיק את הבנת ההויי של אותם הימים של תחיית הלשון. טעם ב' קשור בדיון שהתנהל לאחר הרצאה בקונגרס העולמי האחרון למדעי היהדות, שנערך בירושלים. המרצה טען, שאין אנו יכולים לעמוד על צורת הדיבור העברי של היישוב 'הישן' בירושלים באותם הימים של תחיית הלשון, מפני שמה שנשאר בידינו הם דברי 'ספרות' בלבד. כמה משומעי ההרצאה השיגו על דבריו ואמרו, שגם מלשון 'הספרות' שבעיתונות ובספרי התקופה אפשר לעמוד על טיבה של לשון הדיבור, בשיטין ובין השיטין. בזיקה לכך מעניינים דברי סופר צעיר, בן 25, איתמר בן-אב"י, שנכתבו לפני המאורע הזה, ב'השקפה' מט"ז פסליו של אותה שנה במאמר 'דבור עברי'. מה נתנה לנו ארץ ישראל? אומר בן אב"י:

פתאם באה ארץ ישראל ותורה דרך חדשה. כותבים עברית. כמו ש מדברים עברית, ורק ארץ ישראל יכלה לכתוב עברית. יען רק בארץ ישראל דברו עברית.

*

מר י"ד אפרמסקי העיר את אוזני, שדוד פרישמן השתמש במלה
נקניקים בתרגום הגדול וסיפורים לאנדרסן, 'ווארשא תרנ"ז'. שם פעם'
157 בסיפור 'התנין הגדול אשר בים' נאמר: 'ורבים מדגי הנקניקים חרדו חרדה
גדולה'. פנראה התכוון פרישמן במלה זו למיני דגים.